

Női tudományosság és önreprezentáció a 20. század első felében. Victor Gabriella önéletrajzának vizsgálata

*Ackermanné Kelő Kamilla**

DOI: 10.21549/NTNY.51.2025.4.5

A tanulmány a Sárospataki Teológiai Akadémiára magántanári értekezése mellé 1950-ben benyújtott önéletrajza alapján Victor Gabriella (1891-1971) szakmai életútjáról, egyházi és közéleti szerepvállalásairól, valamint tudományos tevékenységéről kialakított énképét vizsgálja. Az életrajz elemzése során különös figyelmet fordítottunk az egyéni ambíciók, a felvett és vállalt szerepek bemutatására, továbbá kerestük az életút tudatos narratív formálására irányuló törekvéseket. Victor tudományos és közéleti szerepvállalásában, valamint magánéletében egyszerre tükröződik személyes elhivatottsága és a korszak társadalmi korlátainak állandó tapasztalata. Életműve a transzcendens elhivatottság és az egyéni ambíciók kiegyensúlyozott együttélésének bizonyítéka. Kutatásunk eredményeként látható, hogy az önéletrajzban megjelenő események és személyek kiemelése tudatos identitáskonstrukciós döntések eredménye, amelyek a társadalmi és kulturális kontextusban értelmezhetők és az önreprezentáció részét képezik.

Kulcsszavak: Victor Gabriella, önéletrajz, önreprezentáció, női tudománytörténet, női teológus

Bevezetés

A tanulmány a 20. század első felének protestáns nőnevelés- és pedagógiatörténetéhez kapcsolódik, azon belül is ahhoz a kutatási irányhoz, amely a felekezeti intézményekben működő női értelmiség szerepét és belmissziós identitásformáló gyakorlatát vizsgálja (Sárai-Szabó 2001, 2010; Ács 2017; Ackermanné Kelő 2024 a, b). Bár a magyar nőnevelés történetében az elmúlt évtizedekben számos összefoglaló munka született, melyeket a tematika folyamatosan szélesedése jellemez, a protestáns tanítónőképzők belmissziós arculatának, valamint az ott tevékenykedő női vezetők szellemi hatásának feltárása továbbra is részleges.

E kutatás újdonságát az adja, hogy a Kecskeméti Református Tanítónőképző történeti rekonstrukcióját mikro-történeti- és egodokumentum-alapú vizsgálattal egészíti ki. Dr. Victor Gabriella személyes iratanyaga – különösen fennmaradt önéletrajza – olyan forráspontot képvisel, amely a felekezeti nőnevelés pedagógiai ethosát a személyes élményvilág, a hivatástudat, a belmissziós identitás szintjén teszi értelmezhetővé (Ginzburg, 2010; Gyáni, 2019). A tanulmány ennek révén nem egy intézmény működését rekonstruálja, hanem hozzájárul a női protestáns értelmiség 20. század eleji történetének pontosabb megértéséhez.

A kutatás relevanciája kettős. Történeti, mivel egyrészt feltárja egy elfeledett pedagógus és belmissziós vezető szerepét a magyar református nőnevelés intézménytörténetében, másrészt szervezesen illeszkedik az életműfeltárás több fázisban kibomló programjába (Deáky 2011; Ackermanné 2024 a, b, 2025; Boróka 2024), amely Victor Gabriella munkásságát, intézményi szerepvállalását és szellemi örökségét rekonstrukciós igénnyel dolgozza fel. Módszertani relevanciáját az adja, hogy a vizsgálat egyetlen dokumentumra – Victor Gabriella fennmaradt önéletrajzára – épül, és ennek mikrohistóriai elemzésén keresztül teszi hozzáférhetővé a női iden-

* Mesteroktató, Károli Gáspár Református Egyetem, Pedagógiai Kar, kelo.kamilla@kre.hu

titásformálás, a hivatástudat, a belmissziós lelkiség belső tapasztalatait. Az önéletírás narratív és forráskritikai olvasata lehetővé teszi, hogy a felekezeti nőnevelésről kialakított mikrotörténeti keretek kiegészüljenek a személyes életvilág nézőpontjával.

Victor Gabriella (1891-1971) a 20. század első felében a magyar női tudományosság korát megelőző személyisége volt. Családja a magyar református belmisszió meghatározó köreihez tartozott, így szellemi öröksége a hit és a közösségsszolgálat jegyében formálódott. Tanulmányait a VI. sz. Állami Tanítónőképzőben, majd a Pesti Egyetemen végezte, ahol a nyelvészet és a gyermeklélektan iránti érdeklődése hamar megmutatkozott. Doktori értekezése az elsők közé tartozott Magyarországon, amely a gyermeknyelvet fejlődéslelektani vizsgálat alá vonta (Boróka 2024). Figyelme az 1920-as évektől a valláspedagógia, majd a teológia felé fordult. Életművét az evangéliumközpontú nevelés és a lelki fejlesztés érdekében végzett tudományos munka határozta meg. Műveiben reflektált a két világháború közötti időszak valláspedagógiai kérdéseire. Pályája során célja a teológiai életút kiteljesítése volt, ugyanakkor nőként szembesült annak nehézségeivel, a lelkési szolgálat és a magántanári habilitáció akadályaiival. A nemzetközi missziói örökségen, valamint a hazai pedagógiai és pszichológiai eredményeken alapuló munkáiban a vallásos identitás és a gyermeknevelés kérdését tudományos igényességgel dolgozta fel. Önéletrajza és naplói a női tanári és teológusi identitás ritka és hiteles dokumentumai. Életútja hivatást képez a tudós, a pedagógus, a lelkész és az evangélista szerepek között. Victor Gabriella ezért nemcsak a magyar református egyház, hanem a női tudománytörténet szempontjából is kiemelkedő alak.

Victor Gabriella 1950. augusztus 8-ai keltezéssel nyújtotta be önéletrajzát a Sárospataki Teológiai Akadémiára, egyidejűleg magántanári értekezésével.¹ A dolgozat elkészítésében Mátyás Ernő, a teológia Újszövetségi tanszékének vezetője segítette, aki ekkor már két éve súlyos szívbetegséggel küzdött, és a dolgozat beadása előtt két hónappal elhunyt (Papp, 2015). 1951-ben az állam meghirdette az egyházsszűkítés kommunista programját, aminek következményeként a konvent 1951. július 25-én elrendelte a teológiák összevonását, mely döntés a pataki teológia bezárásához vezetett (Szatmári, 2022). A dolgozatot így akkor nem bírálták el. Victor Gabriella álma, hogy teológiai magántanárrá váljon, nem teljesült. Önéletrajza saját nézőpontból mutatja be tudományos érdeklődésének formálódását, személyes meggyőződését és szerteágazó munkásságának eredményeit.

Az önéletrajz, mint történeti forrás szerepe az önkép-alkotás gyakorlatában

Az önéletrajz (autobiography, self-written life narrative) olyan írott beszéd, melyben a szerző saját élettörténetét írja le és értelmezi. Történeti forrásként sajátos kettősséget hordoz. Egyrészt az események, kapcsolatok, helyzetek leírása empirikus adatokkal szolgál, ugyanakkor a tények pusztá leírásánál több, identitáskonstruáló narratívaként is tekinthetjük, melyben a szerző aktívan alakítja, formálja saját élettörténetét, kiemelve, vagy elrejtve életének egyes eseményeit, szerepeit vagy motívumait (Huisman, 2021).

A „pacte autobiographique”, Philippe Lejeune klasszikus fogalma arra utal, hogy az önéletrajz nem pusztán elbeszélés, hanem egyfajta szerződés az író és olvasója között. Az önéletírói paktum értelmében a szerző kijelenti, hogy az elbeszélő „én”, a szöveg narrátora megegyezik azzal a személlyel, aki a szöveget írta. Azáltal, hogy a paktum a szerzőt igazmondásra kötelezi, biztosítja, hogy az olvasó a szövegben olvasottakat ne fikcióként értelmezze, hanem az író valódi életének elbeszéléseként tekintse. A történész számára ennek ismerete azért fontos, mert segít megkülönböztetni az önéletírói műfajokat más narratív formáktól, mint például a regény,

1. Victor Gabriella önéletrajza, 1950. aug. 8., Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára, C/147 Vásárhelyiné Victor Gabriella iratai, (a továbbiakban Ráday Levéltár, C/147), 1. d.

vagy a memoár, ugyanakkor hozzájárul annak felismeréséhez, hogy az önéletrajz nem pusztán tényközlés, hanem tudatos konstrukció, amelyben mindig jelen van a válogatás és szerkesztés önkép-alkotó jellege (Lejeune, 2003; Lipták-Pikó, 2003; Péntes, 2015).

Paul Ricoeur narratív identitás elmélete rámutat, hogy az egyén önazonossága részben a történetekbe szervezett emlékezet eredménye, az önéletrajz tehát tükrözi és egyszerre alakítja is a „ki vagyok”-választ. Ezért a történeti elemzés során a szöveg konstrukciós elemeit is vizsgálni kell (műfaj, retorika, időkezelés), nem csak a benne szereplő tényeket. Az önéletrajzban megjelenő események kiválasztása és sorrendje tudatos döntés eredménye, melyek célja az identitáskonstrukció. Ricoeur (2004) szerint az emlékezés és felejtés nem csupán tények visszaidézése, hanem narratív konstrukció, a kiválasztás, a szerkesztés és az elrendezés elemei már maguk is részesei az önreprezentációnak. Ezzel együtt figyelembe kell vennünk, hogy a narratív formák kulturális és társadalmi kontextusban értelmezhetők, ennek értelmében az önéletrajz nem csupán személyes dokumentum, hanem egy adott közösség, időszak jellemzőit is közvetíti.

A mikrotörténet kutatói hangsúlyozzák, hogy az egyéni történetek vizsgálata révén árnyaltabb kép rajzolódik ki a társadalmi gyakorlatról és normákról, olyan jellegűek, melyek a makrotörténeti megközelítésből nem minden esetben olvashatók ki. A mikrotörténet történettudományi legitimációja Siegfried Kracauer nevéhez fűződik, aki a mikro- és makrotörténetet egymást kiegészítő perspektívákként értelmezte (Kracauer, 1969). Carlo Ginzburg írásai jól mutatják, hogy a mikrodimenzió kontextualizálásával hogyan nyerhet a kutató történeti jelentést olyan esemény, személy vagy közösség életéből, mely alulreprezentált módon van jelen a történelem nagy narratíváiban (Ginzburg, 2010). Natalie Zemon Davis olyan esettanulmányokat mutat be (például a *The return of Martin Guerre*), ahol részletes, forráskritikai feltárás révén az egykori aktorok motivációi és társadalmi helyzetük válnak értelmezhetővé (Davis, 1999). Ezek a munkák támogatják azt a véleményt, hogy a biográfiák nem csupán másodrendű források, hanem a tudományos kutatás külön típusú kútforrása.

Az önéletrajzok esetén kétféle forráskritikával kell élni. A fakturális ellenőrzés során a leírt események, dátumok, és kapcsolatok összevetése történik levéltári, anyakönyvi és egyéb írott forrásokkal, melynek segítségével feltárhatók az esetleges ellentmondások. A narratív, vagy retorikai ellenőrzés során azt keressük, hogy miért az adott eseményeket hangsúlyozza a szerző, valamint milyen műfaji keretbe teszi azokat (Szíjártó, 1996; Balog & Szabolcs, 2019). Ginzburg (2010) munkái jól reprezentálják a kimaradt epizódokban, vagy a mellékes részleteként tekintett adatokban rejlő jelentést.

A kutatás kérdései

Victor Gabriella egodokumentumainak intézménytörténeti jelentőségéről korábbi tanulmányainkban már beszámoltunk, és kísérletet tettünk naplójának elemzésével a Kecskeméti Tanítónőképző makrotörténetének kiegészítésére (Ackermanné Kelő & Baska, kézirat). A forráskorpuszt magánlevelek, naplók és naplószerű feljegyzések, kéziratban fennmaradt színművek, prédikációk és imák alkotják. A különböző műfajú szövegek kritikai vizsgálata során figyelembe vettük a szerző világlátását, élethelyzetét, valamint a lejegyzés körülményeit. E tekintetben a dokumentumok kölcsönösen kiegészítették egymást, elősegítve értelmezésüket, amit jelen tanulmányban külön jelezni és bemutatni kívánunk. Írásunkban a Ráday Levéltárban őrzött, részben már feltárt forrásgyűjtemény (Ackermanné Kelő, 2024a, 2024b) egyik darabja, egy rövid önéletrajz szolgál alapul a 20. századi tanári életút felvázolásához, valamint az önálló egzisztenciát teremtő, egyházi közéleti szerepet vállaló nő motivációinak megértéséhez.

A kutatási kérdések relevanciája abban áll, hogy az önéletrajz nem pusztán élettörténeti elbeszélésként, hanem identitásépítő stratégiaként értelmezhető. Victor Gabriella életútja a belmissziós nő értelmiség reprezen-

táns pályaképe, az önreprezentáció szerkezete közvetlenül járul hozzá a protestáns nőnevelés szerepmmodelljeiről, az egyházi női hivatás kivitelezhetőségéről, valamint a tanítónőképző szellemi arculatának alakulásáról formált historiográfiai narratívák pontosításához. A kutatási kérdések nem csupán egy személyes dokumentum belső logikáját vizsgálják, hanem arra is rávilágítanak, hogyan illeszkedik az életút az intézménytörténeti és társadalmi kontextusba, és miként konstruálja magát a női pedagógus-teológus az egyházjogi korlátok, a hivatástudat és a kulturális elvárások között. Ezzel az önéletrajz bemutatja, hogy a női teológia és tanítónői identitás nem pusztán rögzíthető „adat”, hanem tudatos önpozicionálás és hiteles szerepformálás.

Az önéletrajz elemzése során a következő kérdésekre kerestük a választ:

1. A választott nyelvi elemek alapján Victor Gabriella önmaga életének cselekvő rendezőjeként jelenik meg, vagy inkább a külső körülmények – társadalmi és teológiai korlátok, valamint házassági tapasztalatok – hatására elszenvető szereplőként?
2. Életútjának mely epizódjait tartotta fontosnak megjeleníteni? Előfordulnak-e elhallgatott évek, illetve megjelennek-e olyan tartalmak, melyek a valóságosnál nagyobb hangsúlyt kaptak?
3. Utal-e a szerző bármely életszakaszban áldozati szerepre például egyházi törvények, vagy házassági kapcsán?
4. Milyen szerepeket határoz meg önmagának és milyen szerepeket tulajdonítanak neki mások?

Az autobiográfia elemzése során elsősorban *tartalmi kérdésekre* koncentráltunk, ugyanakkor az értelmezést kiegészítették a szöveg nyelvi, stilisztikai és narratív elemei is.

Az identitás- és küldetéstudat formálódásának évei

Victor Gabriella a Sárospataki Teológiára 1950-ben benyújtott önéletrajzát családi gyökereinek bemutatásával kezdi, ahol elsőként három referenciaszemélyt nevez meg: édesapját, Victor Jánost, nagyapját, Victor Bernátot, valamint Johann Wichern-t, akinél nagyapja a missziói munkaformákat elsajátította. A szöveg olvasása során akaratlanul is az Újszövetség nemzetségtáblái idéződnek fel. Johann Hinrich Wichern (1808-1881) nevéhez fűződik az a vallási megújulási törekvés, amely a német belmisszió létrejöttéhez vezetett (Kiss, 2006). Ez a mozgalom – a 19. század végi többi vallási mozgalommal együtt – a korszak egyházát uraló modernista teológiai irányzatokkal szemben fogalmazta meg állásfoglalását. E törekvések célja nem csupán egyháztársadalmi reform volt, hanem a valódi lelki megújulásból fakadó missziói munkát kívánták elősegíteni (Kovács, 2006). Wichern 1833-ban árvaházat alapított, majd tevékenységét fokozatosan kiterjesztette a belmisszió több ágára, a börtönmisszióra, a betegápolásra, a szegénygondozásra, valamint a társadalom periferiáján élők felkarolására. Misszióteológiájában kifejtette, hogy az egyetemes papság elvén a misszió minden keresztény ember kötelezettsége, ezért a laikus egyháztagokat is ki kell képezni a munkára. Hangsúlyozta a belmisszió egyházi és állami szervezetektől való függetlenségét.

Victor Bernát (1825-1923) a hamburgi Rauhes Haus-ban Wichern tanítványaként ismerte meg a szociális elkötelezettség és közösségteremtés elveit, valamint a vasárnapi iskola munkáját. Később a Brit és Külföldi Bibliatársulat munkatársaként találkozott a Skót Misszióval, amely 1841-ben küldte első misszionáriusát Magyarországra. Victor Bernát budapesti tevékenységét a társulat lerakatának vezetőjeként kezdte 1876-ban. Egyháztársadalmi munkái közül kiemelkedik a Vasárnapi Iskolai Egyesület titkári feladatainak ellátása, tekintettel arra, hogy az ebben az időszakban induló vasárnapi iskolai mozgalom a budapesti egyházi élet szervezésében meghatározó szerepet játszott (Kovács, 2005). Victor Bernát két közösséghez csatlakozott, egyrészt a kálvini irányzathoz tartozó Skót Misszióhoz, valamint a misszió lelkészei által vezetett Németajkú Evangéliumi Reformált Gyülekezethez. E közösségek egységes célja a protestáns (evangélikus és református) egyházak lelki meg-

újítása, a lelki ébredésért való imádkozás, az élő hiten alapuló egyháztagság, a hitvalló és missziói munkát végző keresztény közösségek kialakítása volt. A németajkú gyülekezetet az etnikai és társadalmi sokszínűség jellemezte (Kovács, 2006). A Skót Misszió ekkor három iskolát működtetett Budapesten, Victor Bernát fiai, János és Ágoston a misszió Hold utcai iskolájának munkájába kapcsolódtak be. A magyar nyelven tanító Victor János (1860-1937) alkalmazása áttörést jelentett az iskola életében. A liberális magyar kormány magyarosítási törekvéseitől eddig elzárkózó Skót misszió és a leányegyház tagjai, valamint az iskola tanári kara, Victor János kezdeményező munkája által kerültek ki a nyelvi izoláltságból és csatlakozhattak a haladó kortárs szellemi irányzatokhoz (Kovács, 2005). Victor János 1879 és 1914 között volt az iskola tanára, később a háborús sebesültek elátására létesült Lorántffy Zsuzsanna Kórház igazgatója és lelkigondozója lett. Az 1904. december 3-án megalakult Vasárnapi Iskolai Szövetség országos titkárává és lelki vezetőjévé választotta. Munkásságának köszönhető, hogy a vasárnapi iskolai szervezet Pest határain kilépve országosan terjeszkedett (Victor, 1911). A munka keretében konferenciákat, bemutató foglalkozásokat, kirándulásokat és tanítóképző tanfolyamokat szervezett, így vált a pesti Skót Misszió a magyarországi vasárnapi iskolai tanítók továbbképző központjává (Kovács, 2006). A kortárs megítélés szerint a vasárnapi iskolai mozgalom a református egyházmegújítási törekvések egyik legnagyobb hatású kezdeményezésének tekinthető (Takaró, 1911). A család egyháztársadalmi szerepvállalását bővebben jelen tanulmány keretein belül nem részletezzük. E rövid áttekintés szemlélteti Victor Gabriella családjának beágyazódását a magyarországi református belmissziói mozgalomba.

Az önéletrajzban Wichern ősatyaként, egyfajta látens forrásként jelenik meg, és ebben a szerepében szorosan kapcsolódik a vér szerinti családfához, amely nemzedékek óta belőle táplálkozik. A bevezető szakaszban megjelenő, az összetartozást kifejező, kizárólag pozitív és gyakori jelzők – „lobogó hit”, „missziói légkör”, „kiinduló forrás” – a testi-lelki biztonságot nyújtó, meleg családi miliőre utalnak. Ebben a légkörben még a súlyos betegséget is „megadással” lehet viselni, így fiatalon elhunyt édesanyja betegágya is karakterformáló tényezővé válik. Az otthon percepciója melynek éppúgy része a misszió, mint a missziónak a család, Victor Gabriella nemzetközi és ökumenikus vallásos identitását is formálja. Az önéletrajz első szakasza elsősorban a személyes identitásra világít rá, de egyúttal betekintést nyújt a korabeli református közösségek családi és missziós normáiba is.

Tanulmányok, a tudományos tevékenység kezdete

Tanulmányai bemutatása során Victor Gabriella tanáraitól, iskoláitól érzelemmentesen, jelzők nélkül ír. Példaképekről, vagy motivációiról nem nyújt információt, annak ellenére, hogy a VI. sz. Állami Tanítónőképzőben Nagy László (1857–1931) vezette be a gyermektanulmányi kutatások módszertanába, s akihez őszinte tisztelet fűzte élete végéig. Nagy László a tanítónőképzőben kiemelt figyelmet fordított Victor Gabriellára. 1908-ban a Magyar Gyermektanulmányi Társaság országos felmérést végzett a gyermek érdeklődésének vizsgálata tárgyában. A munkába Nagy László a tanítónövendékeket is bevonta, akik adatgyűjtést végeztek a gyakorló iskolában. Az összegyűlt 375 adatot Nagy László Victor Gabriellának adta feldolgozásra, aki az eredményeket 122 oldalas elemző dolgozatban mutatta be. A vizsgálat körülményeit és módszertanát Nagy László részletesen ismerteti *A gyermek érdeklődésének lélektana* című munkájában (Nagy, 1908). Egy évvel később, 1909-ben a tanítónőképző önképző körének pályázatán Victor *A gyermekjátékok lélektana* című dolgozattal indult. Munkájában a szépség megjelenési formáit elemezte, a természet, a művészet, és a gyermeki játék esztétikumát, valamint részletezte a játék lélektani motívumait, és bemutatta a játékosztön életkoronkénti megnyilvánulását. A dolgozat bírálatában Nagy László kiemelte a gazdag szakirodalmi áttekintést és az önálló feldolgozást (Farkas, 1909; Ackermanné Kelő, 2024a).

Victor Gabriella tudományos pályáját, témaválasztásait és módszertanát nagymértékben meghatározta Nagy László hatása. Erre példa a gyermeki ima fejlődésére irányuló kutatása, amelyet 1923-ban indított el (Victor, 1924). Az első, korai eredményeket a vallásoktatásba való beépítés céljából ismertette a Vasárnapi Iskolai Szövetség 1923. évi Országos Konferenciáján. Tizenhárom évig tartó adatgyűjtés után eredményeit az 1936-ban megjelent, *A gyermek imádsága. Gyermeklélektani tanulmány a 12 éven aluli gyermekek vallásának köréből, pedagógiai vonatkozásokkal* című tanulmányában összegezte. Nagy László emlékének szentelte az 1933-ban kiadott kötetét, a *Mesedélután. Gyermekeknek és azoknak, akik mesélni fognak* című munkát. A könyv ajánlásában így fogalmazott: „Hálás kegyelettel ajánlom ezt a könyvet a gyermekek nagy barátja, tudós, lelkes tanárom, Nagy László emlékének” (Victor, 1933).

Az önéletrajzban ugyanakkor Nagy László alakja nem jelenik meg, feltehetően azért, mert a Tanácsköztársaság alatt betöltött politikai szerepe a sárospataki professzorok körében nem talált volna kedvező fogadtatásra. Ez a körülmény visszautal egy, a második fejezetben említett problémára, annak kritikai jellegű vizsgálatára, hogy az életrajz milyen céllal és milyen közönség számára készült, vagyis az önkép-alakítás érdekében az életút mely eseményeit emeli ki, vagy rejti el az önéletríró (Ricoeur, 2004).

Victor Gabriella tanulmányait a pesti egyetemen folytatta magyar–német szakon. Pályáját a Nagyváradai Tanítónőképzőben kezdte, majd 1917. május 26-án Simonyi Zsigmond, Alexander Bernát és Pauler Ákos alkotta bizottság előtt szerzett doktori fokozatot, főtárgyként magyar nyelvészetből, melléktárgyként filozófiából és pedagógiából. Boróka Balázs vizsgálata szerint (2024) Victor *A gyermek nyelve* (1917) című nyelvtudományi doktori értekezése egyszerre számít a magyar gyermeknyelv-kutatás, és a nyelvtudomány történetében kuriózumnak. Boróka a nyelvészet történeti szempontok vizsgálata mellett megemlíti Victor gyermekek iránti kutatói elkötelezettségét, hangsúlyozza az alkalmazott módszerek újszerűségét, és kiemeli, hogy eredményeit a későbbi kutatások megerősítették. Az önéletrajz tanúsága szerint Victor Gabriella értekezését egyaránt tekintette gyermektanulmányi és nyelvészeti kutatásai összegzésének. Naplóbejegyzéseiben ugyanakkor csalódottságának adott hangot a cum laude minősítés miatt, különösen filozófiai tudásában érzett hiányosságokat, amit bizonyára Pauler rite minősítése is fokozott.² Nem említi azonban, hogy magyar nyelvészetből ő volt az első nő, aki Pesten doktori fokozatot szerzett, míg pedagógiából a harmadik nőként doktorált.³

A következő években Victor Gabriella néhány kisebb írást közölt nyelvészeti témában, majd érdeklődése fokozatosan a valláspedagógia, később pedig a teológia felé fordult. 1930-ban és 1931-ben a Kolozsvári Teológiai Akadémián tette le lelkészképesítő vizsgáit. Ekkor olyan kiemelkedő tanáregyenységek oktatták, mint Tavasz Sándor (1888-1951), Imre Lajos (1888-1974), akikkel személyes, mély kapcsolatot ápolt. A magánéleti vonatkozásokat is érintő baráti viszonyról korábbi tanulmányunkban részletesen szoltunk (Ackermanné Kelő & Baska, kézirat). Jelen dolgozatban csak annyit jegyzünk meg, hogy az önéletrajzban a tudós tanárnevek elhallgatásának oka további vizsgálatot igényel. A szövegrész stilisztikai vizsgálata azt mutatja, hogy a tanulmányi időszakra vonatkozó bejegyzések aktív jelenlétet rögzítő, de érzelmektől mentes kifejezésekkel élnek („tettem”, „folytattam”, „szereztem”). Egyedül a diákévek alatti evangéliumi munka „hőskorszakának” említése árulkodik lelkesebb hangnemről, amelyben Victor saját megfogalmazása szerint „tevékenyen kivette részét”.

2. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/I.3.37; Victor, 1917. aug. 14.

3. ELTE Egyetemi Levéltár, 1/f.17.562.

Iskolateremtés és közösségformálás Kecskeméten

Victor Gabriella szakmai gyakorlatának bemutatását tanári pályájának indulásával kezdi, ahol egy újabb referenciaszemély, Muraközy Gyula (1892-1961) neve kerül előtérbe. Kiemeli, hogy kecskeméti meghívását Muraközynek köszönhetné, aki 1918-tól Hetessy Kálmánnal együtt szolgált a város református gyülekezetében. A kettős lelkeszség intézménye az egyháztagság létszáma és a kiterjedt intézményrendszer miatt vált szükségessé és lehetővé tette a lelkeszkek közötti feladatmegosztás. Az egyik lelkesz a hivatalvezetést végezte, míg a másik a missziós ügyekért felelt. Muraközy a missziói feladatokat látta el 1932-ig, mikor a budapesti Kálvin téri gyülekezetbe iktatták be. Victor Gabriellával korábban is ismerték egymást, barátságuk azonban a kecskeméti évek során mélyült el. Kapcsolatuk bensőségét és jelentőségét egy 1961. augusztusában kelt levél tanúsítja. Egy volt tanítvány értesítette Victort Muraközy súlyos betegségéről és kórházi tartózkodásáról. Az üzenetből kitűnik, hogy a beteg lelkesz kizárólag férfi látogatókat fogadott, ám egyedüli nőként, az akkor 70 éves Victor Gabriellát szívesen látta volna.⁴ Arról, hogy a látogatás végül megvalósult-e, nincs adatunk. Muraközy Gyula 1961. augusztus 31-én hunyt el. Victor naplójeljegyzései szerint 1919-ben imái meghallgatásaként élte meg, hogy Muraközy Gyula személyében egy nagy volumenű szónok és hiteles evangéliumi ember áll a kecskeméti szószéken, magát pedig az ő segítőjének pozícionálta.

Az önéletrajzban ugyanakkor e korszakot jellemezve a „küzdelseiben”, „nagymeretűvé nőtt munka”, „csupán önkéntes vállalkozás” kifejezéseket használta, jelezve, hogy a fiatalon, mindössze 28 évesen vállalt kecskeméti iskolaalapítási feladatok súlyos terhet róttak rá. A magyar és német nyelv, valamint a pedagógiai tárgyak oktatása mellett osztályfőnöki teendőket látott el, vezette az internátust, lelki alkalmakat tartott, és aktívan részt vett a belmisszióban is, melyet igyekezett tanítványaival is megismertetni. A diákokat bevonta az egyháztársadalmi munkába, a tanya- és börtönmisszióba, az iratterjesztésbe és a vasárnapi iskolai szolgálatokba. Muraközyvel együtt rendszeresen elkísérte a lányokat az országos diákkonferenciákra (Pápa, Tahi, Budapest), ahol maga is előadott, vagy vasárnapi iskolai módszertani bemutatót tartott. A kecskeméti éves konferenciákat pedig a város minden diáklánya számára nyitottá tették, s a hazai és külföldi belmisszió jelentős képviselőit hívták meg. Bár az önéletrajzban megjelenő „intézetem” szóban a birtokos jelző használata sajátos jelentéstöbblettel bír, érezzük, hogy visszatekintve az iskolateremtő vállalkozás Muraközy segítségével is teherként nehezedett rá. Az önéletrajzban megjelenő iskolateremtő tevékenység nemcsak Victor Gabriella pedagógiai és lelkeszi szerepét illusztrálja, hanem betekintést nyújt abba is, hogyan szerveződtek a nők számára elérhető közösségi és szakmai lehetőségek a református egyház helyi intézményeiben a korszakban.

A magánélet terhei és társadalmi kontextusai

Az önéletrajz narratívája a szakmai pályáiv ismertetését megszakítva a kronológiai hűség kedvéért, röviden a magánélet kérdésére tér ki. A hatvan soros szövegből mindössze két és fél sor jut a házasságok említésére. A szókézlet itt negatív előjelűvé válik. Első házasságának csak a dátumát jegyzi le. 1936. június 15-én kötött frigyét Fehér Lajossal, mely fél év múltán válással zárult. A válási dokumentum a férfit nevezte meg bűnös félként. Majd miután Victor kikoszorúzta Gerőcz Károly egyetemi jogtudóst és Orth Imre teológust, második házasságát – melyet saját szavaival a „szerencsétlen házasság nagy próbájaként” jellemezett – 1938-ban kötötte Mészáros István vidéki vállalkozóval. Az egodokumentumok (levelezések és egy tanmese) tanúsága szerint Victor Gabriella számára ez a házasság testi-lelki összeomlást eredményezett. Mindkét házasság közös jellemzője,

4. Tóth Irma levele, 1961. augusztus, Ráday Levéltár, C/147, 3. d.

hogyan Victor háztartásbeli és gazdasági szerepekbe kényszerült, miközben férjeiben sem intellektuális, sem spirituális értelemben nem talált partnerre. Döntéseivel – két házasság felbontásának vállalásával – eltért az egyházi körökben megszokott mintáktól. Victor ahhoz a női generációhoz tartozott, amely már élhetett az elődei által megteremtett javakkal és tapasztalatokkal, ugyanakkor szükségszerűen konfliktusba került azok hagyományos értékrendjével és elvárásaival (Sárai Szabó, 2010).

Az önéletrajz stílusjegyei eddig hordozták a célzott társadalmi csoport jellegzetes nyelvezetét, megfelelt a hivatalos egyházi diskurzusnak, a házasságok említésekor azonban feltűnően megváltozik a szókészlet. A házasságomnak „a felszabadulás eseményei vetettek véget” megfogalmazás a szöveg egészéhez képest stílusidegen. Felmerül a kérdés, hogy ez az aktuálpolitikai színezet tükröz-e bármilyen politikai lojalitást? Vagy csak szóviccnek szánta a szerző? A szöveg egészét tekintve azonban nem jellemzőek a humoros fordulatok, ahogy Victor Gabriella semmilyen egodokumentumában sem jelenik meg a komikum. Victor életútját nézve ezt a retorikai elemet semmiképpen nem tekinthetjük politikai lojalitásnak sem, inkább arra enged következtetni, hogy e terminológiai engedménnyel igyekezett megfelelni a hivatalos egyházi diskurzuson túli aktuálpolitikai elvárásoknak. Magántanári kinevezésért való folyamodvány létrejöttékor ugyanakkor a szöveg érzelmi telítettségével túl nagy betekintést enged a magánélet területére. A két házasság tapasztalata nyilvánvalóan elegendő volt Victor Gabriella számára, hiszen csak később, 61 évesen lépett harmadszor is házasságra Vásárhelyi László szadalmi bíróval, aki a stabilitást és élete beteljesülésének érzését jelentette számára.

Lelkeszi képzés és akadémiai ambíciók

Az önéletrajz következő adata 1946-ból származik, amikor Victor Gabriella a solti egyházmegye nőszövetségi utazótitkáráként tevékenykedett Vargha Tamás lelkipásztor mellett.

Victor naplóiban e feladatkört tanári jellegűnek ítélte, amely tartalmában eltért ugyan korábbi munkáitól, de alapvonásaiban megegyezett azokkal. Ebben az időszakban a tervezett missziós szolgálatok mellett írásos segédanyagok összeállításán dolgozott, ugyanakkor feljegyzései tanúsítják az egyetemi tanári pálya beteljesületlensége felett érzett keserűséget.

Az önéletrajz közvetlenül nem utal rá, de e ponton szükséges kitérnünk Victor Gabriella lelkeszi képzésének körülményeire, melyek egyszerre tükrözték a magyar református egyház nem egységes jogrendjét, valamint a társadalmi átalakulás és a nőmozgalmi hatások következtében – bár korlátozottan – megnyíló lehetőségeket. A kolozsvári teológia mellett való döntés hátterében meghatározó lehetett a teológia belmissziói lelkisége, illetve Makkai Sándor püspök személye, aki támogatta a női lelkészség ügyét. Ennek következtében Erdélyben a hallgatóknak mindkét lelkészképző vizsgát letehettek (Püsök, 2023), szemben a magyarországi gyakorlattal, ahol az 1928-as zsinati törvény értelmében a nők szolgálata lelkészképzés birtokában is csak vallás tanári és diakóniai feladatokra korlátozódott, a liturgikus szolgálatot kizárva.

Victor 1930 októberében, első lelkészképző bizonyítványának birtokában kérte segédlelkési státuszba történő felvételét a Dunamelléki Egyházkerületben. Ravasz László püspök azonban – aki következetesen elnevezte a női lelkészség intézményét (Ravasz, 1942 idézi Sárai Szabó, 2010) – „magasabb képesítésű belmissziói munkatárssá” nevezte ki Kecskemétre, külön hangsúlyozva jogkörének korlátozott voltát. E minőségében a tanítónőképzőben hittanórák tartására is jogosultságot szerzett, így kezdett átalakulni oktatott tárgyainak köre. 1932-ben Debrecenben távolléti képzés keretében kívánta tanulmányait folytatni, azonban a kar a képzési rendjére hivatkozva ezt elutasította, csakúgy, mint a teológiai doktorátus és a magántanári cím megszerzésére

írányuló kérvényét.⁵ 1932-ben Kolozsváron letette második lelkészképesítő vizsgáját, azonban ennek nosztrifikálását a Dunamelléki Református Egyházkerület lelkészképesítő bizottsága elutasította, egyben megerősítette korábbi „magasabb képesítésű női egyházi munkás” beosztásában.⁶ Victor ekkor ismét Debrecenben kérvényezte magántanári habilitációját. A teológia prodékánja, Révész Imre személyes hangvételű levelében megerősítette, hogy nők számára a teológiai doktorátus, és ezzel együtt a magántanári képesítés megszerzése a lelkési oklevél hiányában nem lehetséges, mivel nők a II. lelkészképesítő vizsgát Magyarországon ekkor még nem tehették le. Ugyanakkor felajánlotta Victor számára a lelkész-továbbképző tanfolyamon való részvétel lehetőségét.⁷

Victor Gabriella az 1932-es, majd 1934-es elutasítás után harmadízben is megpróbálkozott a magántanári cím elnyerésével, 1949-ben, Sárospatakon. A Teológia a döntést a Konvent jogkörére bízta, amely a vizsga letételét engedélyezte ugyan, de a tanítás lehetőségét a Zsinat jogkörében helyezte át (Ackermanné Kelő, 2024a).⁸ Bár Victor 1950. augusztus 8-án benyújtotta Sárospatakon magántanári értekezését, az eljárás Mátyás Ernő halála miatt félbeszakadt. E sorozatos kudarcok nem pusztán egyéni ambíciói meghíúsulását jelzik, hanem a korszakban érvényes egyházi és társadalmi akadályokról is tanúskodnak.

Az önéletrajz tudományos pályának szentelt részének elemzésekor a stilisztikai eszközökön kívül az időhátározók adnak támpontot. A „már, állandóan, gyakran, újabban,” kifejezések a kutatói folyamat állandóságát, bizonyos értelemben időtlenségét sugallják. Értekezéseinek tartalmi részletezése mellett a befektetett munka mélységét jól érzékeltetik az „állandóan folytattam a bűvázkodást”, „érdeklődésem mindjobban”, „nagyobb adatgyűjtés”, „ehhez járulnak még” szófordulatok.

Victor Gabriella életrajzában a gyermekirodalom terén kifejtett hatását mennyiségi alapon hangsúlyozza, mely mögött feltehetően az áll, hogy a kritikai visszajelzések rendre hiányolták a szépírói készséget. Ugyanakkor a kortárs bírálatok következetesen előbbre helyezték a művek üzenetértékét, a művészi kidolgozásnál (Muraközy, 1926; Zlinszky, 1926). Az életrajz a tudományos pálya új szakaszának megnyitásával zárul, a teológiai problémák kibontására irányuló törekvés első eredményeként mutatja be *A megújuló újszövetségi teológia feladatáról és módszeréről* című értekezést. A szöveg vége ugyan utal a szerző teológiai programjára, azonban nem részletezi a magántanári címhez szükséges kompetenciákat, így Victor Gabriella nem erősíti meg egyértelműen teológiai tanári alkalmasságát.

Kutatási kérdéseinkre visszatérve megállapítható, hogy önéletrajzában Victor Gabriella a választott nyelvi eszközök alapján önmagát cselekvő rendezőként ábrázolja, mintsem elszenvedőként. Szövegeiben következetesen olyan igealakokat és kifejezéseket használ, melyek aktivitást, kezdeményezést és tudatos irányítást sugallanak. A szerző narratív perspektívája alapján saját sorsának alakítója volt. Az elszenvedő, passzív magatartás házasságai révén jelenik meg, inkább rejtett réteggént, a kényszer és az alárendeltség motívumaiban.

Második kutatói kérdésünk az életút-ábrázolás elhallgatott, illetve hangsúlyos elemeire vonatkozott. Victor Gabriella nagy gondossággal ábrázolta szakmai életének állomásait, pályáivének alakulására és tudományos eredményeire kitüntetett figyelmet fordítva. Az életrajzból nem maradnak ki lényeges adatok, ugyanakkor egyes korszakok – gyermekkora és a kecskeméti évek – a referenciaszemélyek beemelésével nagyobb hangsúlyt kapnak. Ez a válogatás azt sugallja, hogy Victor tudatosan konstruálta magáról a tanári, illetve a példamutató egyházi szereplő képét.

5. Debreceni Egyetem HTK, dékán, 362/1931-32. Debrecen, 1932. febr. 8., Ráday Levéltár, C/147, 1. d.

6. Ravasz László levele 609-1934. szám, Budapest, 1934. márc. 9., Ráday Levéltár, C/147, 1. d.

7. Révész Imre levele 746/1933-34. Debrecen, 1934. július 20., Ráday Levéltár, C/147, 1. d.

8. Kivonat az egyetemes konvent ülésének jegyzőkönyvéből. 1949. május 19-20., Ráday Levéltár, C/147, 1. d.

Az áldozati szerepmegélésekkel kapcsolatos kutatói kérdésre kizárólag második házassága révén találunk utalást. Az egyházi környezet miatt megrekedt karrier és a női mivoltból eredő szűk mozgástér miatti feszültség nem jelenik meg a szövegben, csakúgy, mint a magántanári képesítésre tett korábbi sikertelen kísérletek sem.

Negyedik kérdésünkre vonatkozóan világosan kitűnik, hogy önmagát vezetői, szervezői, kutató és evangélista szerepekben látta, és e feladatokra környezetétől is megkapta a felhatalmazást. Minden életszakaszában hangsúlyozta közösségi szerepvállalását. A kecskeméti évek szakmai fordulópontnak tekinthetők, ekkor váltott a tanári pályáról lelkészi, majd teológusi hivatásra. Szépírói munkássága kettősséget hordozott, gyermek- és ifjúsági íróként elsődleges célja a teológiai üzenet közvetítése volt. Házasságairól szólva érezteti, hogy a rákényszerített szerepekből ki kellett lépnie. A szövegből nem derül ki egyértelműen, hogy ez a háziasszonyi szerep, vagy a férjek általi alárendeltség elutasítását jelentette, ám naplói részben kiegészítik az önéletrajz hiányos adatait. Párvalasztásainak tévedéseit felismerve kétszer is meghozta a társadalmi szerepeihez és helyzetéhez képest szokatlan döntést, a válást.

Összegzés

Victor Gabriella 1950-ben, magántanári értekezése mellé benyújtott életrajzának kettőssége abban rejlik, hogy bizonyos életrajzi adatok kiemelésével, mások elhallgatásával teszi lehetővé a tudatos önreprezentációt. A szöveg alapján világossá válik, hogy Victor Gabriella életének középpontjában az evangélium hirdetése, valamint mások lelki fejlődésének segítése állt; tanári és lelkészi pályaválasztásai is ezt a célt szolgálták. Karakterábrázolásában ambiciózus, kíváncsi és eredményeire büszke tudós képe rajzolódik ki, aki saját életének aktív alakítója. Ez az aktív, önformáló attitűd Ricouer (2004) narratív identitás-felfogásával rokon, miszerint az élettörténet nem pusztán az emlékezet lenyomata, hanem a személyes identitás folyamatos újraalkotásának tere. Az önéletrajz narratív struktúrája jól példázza a mikrotörténeti megközelítés érvényességét is: az egyéni életút értelmezése révén tágabb társadalmi és egyházi folyamatok is megragadhatók (Kracauer, 1971; Ginzburg, 2010; Davis, 1999). Az életrajz tehát nem csak önéletrajzi dokumentum, hanem egy korszak mentalitásának mikroszintű lenyomata, amelyből a nemi szerepek, a hivatástudat és a vallásos életformák értelmezési keretei is ki-rajzolódnak.

Ugyanakkor az életrajz elhallgatja, hogy szerzője bizonyos egyházi és társadalmi körülmények miatt áldozati szerepbe is kényszerült. Ez a narratív hiány rokonítható Ginzburg (2010) által leírt „kimaradt epizódok” jelentésével, vagyis olyan elhallgatott eseményekkel, melyek a történet szempontjából ugyan fontosak, de a szövegben rejtve maradnak, mégis üzenetet hordoznak.

Mindezek ellenére a szöveg tanúsága szerint Victor Gabriella küldetésstudattal bíró nő volt, akinek életét áthatotta egy transzcendens eredetű hivatástudat. Ez a belső vezérfonal vezette életútján, s végig alakította pályafutását, miközben a kimondatlan nehézségek még inkább megerősítették benne a hitből fakadó elhivatottságot.

Irodalom

1. Ács, M. (2017). *Még a kövek is... Nőnevelés a Felsőbaranyai Református Egyházmegye polgári leányiskolájában és internátusában (1916–1948)*. Publikon.
2. Ackermanné Kelő, K. (2024a). Református női sors és nőkérdés a 20. század első felében. I. rész. Victor Gabriella (1891–1971) élete és nőmozgalmakkal kapcsolatos álláspontja. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 69(1), 121–140. <https://doi.org/10.24193/subbtref.69.1.07>
3. Ackermanné Kelő, K. (2024b). Református női sors és nőkérdés a 20. század első felében. II. rész. Victor Gabriella női vonatkozású művei. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 69(2), 98–111. <https://doi.org/10.24193/subbtref.69.2.05>
4. Ackermanné Kelő, K. (2025). Victor Gabriella pedagógiai nézetei és a diákok képesség- és személyiségfejlődésére gyakorolt hatása. In Pap, F. & Fehér Á. (Eds.), *Központban a tehetség* (pp. 98–105). KRE PK. <https://doi.org/10.61376/FYVF3257>
5. Ackermanné Kelő, K. & Baska G. *Szerepértelmezések és diszciplínaváltás a tudományos női elitben. Victor Gabriella egodokumentumainak elemzése*. Kézirat
6. Balog, B. & Szabolcs, É. (2019). Narratíva és pedagógiatörténet: egy lehetséges kutatási szemléletmód. *Pedagógiatörténeti Szemle*, 5(1–2), 57–65.
7. Boróka, B. (2024). *Early hungarian child language research: Gabriella Viktor's contribution*. Sixth International Workshop on the History of Speech Communication Research (HSCR 2024) 20–21. September 2024, Budapest, Hungary. https://www.isca-archive.org/hscr_2024/balazs24_hscr.pdf
8. Davis, N. Z. (1999). *Martin Guerre visszatérése*. Osiris Kiadó.
9. Deáky Z. (2011). „Jó kisfiúk és leánykák”. A kisgyermekkor történeti néprajza Magyarországon. Századvég.
10. Donáth, P. (2007). *Adalékok Nagy László pályájához. Publikálatlan önéletrajza, iskolareformterv, a Gyermektanulmányi Társaság, az egyetemi gyermektanulmány-oktatás s a lélektani laboratóriumok dokumentumai 1918–1922-ből*. Trezor Kiadó. <https://mek.oszk.hu/05100/05123/>
11. Farkas, S. (Ed.) (1909). *A Budapesti VI. Kerületi Állami Tanítónőképző Intézet Értesítője 1908-1909*. Hungária Könyvnyomda.
12. Ginzburg, C. (2010). *Nyomok, bizonyítékok, mikrotörténelem*. Kijárat Kiadó.
13. Gyáni, G. (2019). *Az ego-dokumentumok történetírói haszna*. Bárka, 2. <http://www.barkaonline.hu/esszek-tanulmanyok/6719-az-ego-dokumentumok-tortenetiroi-haszna>
14. Huisman, M. (2021). *Autobiography and other life narratives. Bloomsbury history: Theory and method articles*. Bloomsbury Publishing. <https://doi.org/10.5040/9781350970809.001>
15. Kiss, R. (2006). Református ébredés Budapesten. In Kósa, L. (Ed.), *Reformátusok Budapesten 2. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról* (pp. 1343–1367). Argumentum & ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék.
16. Kovács, Á. (2005). Missziói, egyházépítési és egyházi megújulási elgondolások találkozása és gyakorlati megvalósulása a Budapesti Református Egyházban a 19. század végén. In Ódor, B. & Xeravits, G.

- (Eds.), *Elmélet és gyakorlat a zsidókeresztény gondolkodás történetében* (pp. 154–179). L'Harmattan Kiadó.
17. Kovács, Á. (2006). A Magyarországi Vasárnapi Iskolai Mozgalom kialakulása és szervezeti megerősödése. In Kósa, L. (Ed.), *Reformátusok Budapesten I–II. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról* (pp. 997–1013). Argumentum & ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék.
 18. Kracauer, S. (1969). *History. The last things before the last*. Oxford University Press, Inc.
 19. Lejeune, P. (2003). Az önéletírói paktum. In Varga, Z. (Ed.), *Önéletírás, élettörténet, napló. Válogatott tanulmányok* (pp. 17–46). L'Harmattan.
 20. Lipták-Pikó, J. (2003): *Teória és praxis. Fantom és fikció Marie Darrieussecq regényeiben és elméleti írásaiban*. Akadémiai Kiadó.
 21. Muraközy, Gy. (1926). Kritika. *Protestáns Szemle*, 7, 466–467.
 22. Nagy, L. (1908). *A gyermek érdeklődésének lélektana*. Franklin Társulat.
 23. Papp, I. (2015). Mátyás Ernő teológiai és pedagógiai pályája, 1925–1950. *Zempléni Múzsza*, 1, 1523.
 24. Péntes, D. (2015). Biográfia-autobiográfia. Montágh Imre életrajzainak olvasata elé. In Andl, H.& Molnár-Kovács, Zs. (Eds.), *Iskola a társadalmi térben és időben V.* (pp. 196–209) Pécsi Tudományegyetem BTK, „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola.
<https://real.mtak.hu/92268/>
 25. Püsök, S. (2023). A nők teológiai képzésének első száz éve Kolozsváron. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transsylvanica*, 2, 131156. <https://doi.org/10.24193/subbtref.68.11.09>
 26. Ricoeur, P. (2004). *Memory, history, forgetting*. University of Chicago Press.
 27. Sári Szabó, K. (2001). Nőkép a református sajtó tükrében. 1867–1918. *Egyháztörténeti Szemle*, 2(2). 3–34.
 28. Sári Szabó, K. (2010). *A református nő a 19. század végétől az 1930-as évekig – a belmissziói mozgalom hatása a nők egyházi működésére*. Doktori disszertáció.
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/saraiszabokatalin/diss.pdf>
 29. Szatmári, E. (2022). Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait. *Református Exodus*, 1951. Országút. *Művészet tudomány közélet*, 3, 1214.
 30. Szíjártó, M. I. (1996). Mi a mikrotörténelem? *Aetas*, 4, 157–182.
 31. Takaró, G. (1911). „A vasárnapi iskolák története”. *Koszorú*, 175.
 32. Victor, G. (1917). *A gyermek nyelve. A gyermeknyelv irodalmának ismertetése főként nyelvészeti szempontból*. Béres és Held.
 33. Victor, G. (1924). *A gyermek imádsága*. Vasárnapi Iskola Szövetség.
 34. Victor, Fehérné G. (1936). *A gyermek imádsága. Gyermeklélektani tanulmány a 12 éven aluli gyermekek vallásának köréből, pedagógiai vonatkozással*. Debreceni Városi Nyomda.
 35. Victor, G. (1933). *Mesedélután gyermekeknek és azoknak, akik mesélni fognak. Mesék*. Hírlapkiadó Ny.
 36. Victor, J. (1911). *A vasárnapi iskola története*. Vasárnapi Iskolai Szövetség.
 37. Zlinszky, A. (1926). Victor Gabriella, A pataki vár gyöngye. Ifjúsági regény Lorántfy Zsuzsánna leánykorából. *Napkelet* 4(78), 676677.

Levéltári források

1. ELTE Egyetemi Levéltár, 8/I.3.37 (Victor Zsófia Gabriella, BTK doktori származási lap)
2. ELTE Egyetemi Levéltár, 1/f.17.562 (Doktori szigorlatok jegyzéke)
3. Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára, C/147 Vásárhelyiné Victor Gabriella iratai, (a továbbiakban Ráday Levéltár, C/147) a dokumentumok időbeli sorrendjében
4. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Ravasz L. levele 3309-1930. szám, Budapest, 1930. nov. 3.).
5. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Debreceni Egyetem HTK, dékán, 362/1931-32. Debrecen, 1932. febr. 8.).
6. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Ravasz L. levele 609-1934. szám, Budapest, 1934. márc. 9.)
7. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Révész I. levele 746/1933-34. Debrecen, 1934. július 20.)
8. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Kivonat az egyetemes konvent ülésének jegyzőkönyvéből. Budapest, 1949. május 19-20.)
9. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Magántanári értekezés mellékleteként benyújtott önéletrajz. Sárospatak 1950. aug. 8.)
10. Ráday Levéltár C/147. 3. doboz (Tóth Irma levele. 1961. augusztus)
11. Ráday Levéltár, C/147, 1. doboz (Victor Gabriella naplói, 1915-1962)
12. KREL A Kecskeméti Református Tanítónőképző Intézet Értesítői 1919-1929. Öllös Sarolta (Ed.), Református Egyház.

Women's Academic Achievement and Self-Representation in the First Half of the 20th Century. An Analysis of Victor Gabriella's Autobiography

Our study examines the professional career, ecclesiastical and public engagement, and scholarly activity of Gabriella Victor (1891-1971) through the self-image she constructed in her autobiography, submitted in 1950 alongside her academic treatise thesis at the Sárospatak Theological Academy. In analyzing this autobiography, we paid particular attention to her personal ambitions, the roles she assumed, and the deliberate narrative self-fashioning of her life course. Victor's academic and public commitments, together with her private life, reflect both her personal dedication and the social constraints of her time. Her oeuvre demonstrates a balanced coexistence of transcendental vocation and individual ambition. The selection and emphasis of events and figures reflect conscious identity-construction decisions, which can be interpreted within their social and cultural context and form part of her self-representation.

Keywords: Gabriella Victor, autobiography, self-representation, women's history of science, female theologian